

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

2. De diuisione causæ in materialem, formalem, finalem, & efficientem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

quod haberet ab alio, sequeretur quod posset carere illo, & quod illa carentia esset imperfectio: quod valde considerandum est ad soluendum quomodo absque quaestione de nomine Filius aternus sit tam perfectus, quam Pater, & independens ab illo quantum ad dependentiam, quæ inuolueret imperfectiorem; & dico talem dependentiam, quia aliis, si quis vellet vocare dependentiam necessariam indigentiam, quam habet Patris, posset dici dependere: sed talis dependentia non esset imperfecta.

8. *Obijcies primo*: Patres Græci dicunt Patrem æternum causam Filij: ergo non requiruntur omnes particulæ posite in prædicta descriptione ad describendam causam; nec debet excludi à ratione causæ Pater diuinus, vt hactenus supposuimus.

Respondeo explicando Patres Græcos, qui loquuntur de causa in latiori significatione, quam hic facimus, quatenus coincidit cum principio influente; non vero loquuntur de causa in strictiori acceptione, in qua hic agitur de ipsa; vnde distinguo consequens: ad describendam causam in latiori illa acceptione, concedo consequentiam quoad vtramque partem: in strictiori acceptione, in qua accipitur causa hic, nego consequentiam.

Obijcies secundo. Finis est vera causa: sed non influit in aliud, quoties causat: ergo male dicitur quod causa debeat influere in aliud. Probatum minor, quia aliquando causat semetipsum, vt cum actus bonus cognitus vt talis, ob intrinsecam sui bonitatem mouet voluntatem ad ponendum realiter à parte rei talem actum: ergo tunc non influit in aliud à se, & tamen tunc exercet rationem causæ finalis.

Respondetur hic breuiter negando minorem; ad cuius probationem dico, quod nunquam finis causat immediate semetipsum, nec actus bonus ob bonitatem suam causat seipsum aut mouet immediate ad productionem sui, sed immediate finis mouet ad amorem sui & mediante hoc amore mouet ad productionem sui, siue sine mediis, siue cum mediis, vnde sequitur manifeste quod semper causat aliud.

Cætæ objectiones quæ opponi possunt, tum ex explanatione causæ iam proposita, tum ex dictis circa aliorum definitiones facile solui possunt.

QVÆSTIO II.

De diuisione causæ in materialem, formalem, finalem, & efficientem.

Varie diuisiones causæ.

Quid prima causa.

Quid secunda.

Si diuissio in mediatam & immediatam.

9. **P**luribus modis potest diuidi causa vt sic, & quidem adæquate: nam in primis potest diuidi in primam & secundam, intelligendo per primam DEVM, qui quoniam & in sua entitate independens est ab vlla alia causa, & in operando etiam non habet talem dependentiam à causis aliis, quin multa operari possit absque vllius alterius causæ concursu, nempe Angelos, & omnes substantias simplices, & omnia accidentia absoluta, propterea merito prima causa vocari debet. Dixi autem multa non omnia, quia nullum compositum substantiale potest producere independentem à concursu causæ materialis & formalis, & secundum Thomistas nequit etiam producere se solo effectiue actus vitales absque concursu potentie vitalis.

Per causam vero secundam intelligi debet quælibet causa creata, quæ cum & in sua entitate, & etiam in operatione à Deo dependet sic, vt esse nequeat, nec operari nisi Deo causante, causa secunda merito appellari potest. Certum autem est, quod detur causa prima, & secunda in hac acceptione; & quod non detur vlla causa, quæ non sit prima vel secunda hoc modo: vnde hæc diuissio sine dubio est bona, & adæquata.

Et eodem modo patet esse bonam & adæquatam diuisionem causæ in mediatam & immediatam, intelligendo per causam immediatam illam, à qua immediate dependet effectus, sicut calor productus dependet à calore, qui ipsum immediate producit; per causam vero mediatam, illam, quæ non immediate effectum producit, sed produ-

cit tamen mediate vel immediate causam immediatam eius, sicut Adam est causa omnium hominum, & propterea vocatur primus parens noster, à quo omnes originem ducimus.

10. *Tertia diuissio* adæquata eius esse potest in causam intrinsecam, & extrinsecam. *Causa intrinseca* est, quæ essentialiter & intrinsece constituit, tanquam pars eius, sicut hominem constituit corpus, & anima: *Causa extrinseca* est, quæ non constituit intrinsece, vt ignis produciens alium ignem, & Deus respectu omnium Creaturarum, & vniuersaliter omnis causa efficiens, & finalis, & materialis etiam, in qua res producitur, sicut forma produciuntur in subiecto: vnde sola causa materialis & formalis, ex quibus res fit & componitur, sunt causæ intrinsecæ; cætæ omnes extrinsecæ.

11. *Quarta diuissio* adæquata est in causam per se & per accidens. *Causa per se* est, quæ per se & ex natura sua habet virtutem productiuam effectus, sicut calidum potest producere calorem, & Musicus potest cantare. *Causa per accidens* est, quæ denominatur quidem producere effectum; sed ex se tamen non ordinatur ad talem effectum; sed casu quodam illam producit, ex eo quod reperiatur in ipso: alia virtus ordinata ad talem effectum: & sic Musicus dicitur edificare, si simul cum Musica habet virtutem edificatiuam; vel ex eo quod casu cum effectum, ad quem ordinatur, coniungatur alius effectus, ad quem non ordinatur ex se; sic fodiens terram ad seminandum, si cum fossione illa coniungatur per accidens inuentio thesauri, dicitur esse causa illius inuentiois.

12. *Quinta diuissio* potest esse in causam adæquatam seu totalem, & in inadæquatam, seu partialem. Totalis est, quæ se sola ponit effectum; partialis est quæ non nisi partialiter, & concurrente alia causa, ipsum ponit.

Sexta diuissio, adæquata etiam, est in principalem & instrumentalem, de qua diuisione per se postea agemus.

Sed omisiss his diuisionibus & aliis pluribus, circa quas non est controuersia vllius momenti, alia satis vulgaris est diuissio causæ vt sic in materialem, formalem, efficientem & finalem, & de hac diuisione per se hic agendum. Et quidem plures circa eam examinandæ sunt difficultates: prima an dentur huiusmodi causæ; secunda, an sint distinctæ rationis; tertia, an adæquate in illas diuidatur causa, vt sic: quarta, num requirantur in ordine ad omnem effectum: quinta, an sint species infimæ causæ vt sic, vel species subalterne: sexta, an diuissio sit vniuocata in vniuocata.

CONCLUSIO I.

13. *Bene & adæquate diuiditur causa vt sic superius descripta in materialem, formalem, finalem & efficientem.* Hæc conclusio satisfaciunt primis tribus difficultatibus, vt in quatuor primis Peripateticorum.

Probatum, quia dantur tales causæ, & sunt distinctæ rationis, & nulla causa assignari potest, quæ non sit aliqua ex illis: ergo recte & adæquate causa vt sic diuiditur in illas. Consequentia patet quia nihil aliud potest requiri ad hoc, quod diuidatur bene & adæquate in illa, quam quod ponitur in antecedente. Probatum antecedens quoad primam partem, nimirum quod dantur, quia ad compositum substantiale (quale dari supponimus ex argumentis, quibus probauimus materiam, & formam substantialem) producendum requiritur materia, & forma, vt est evidens, & illud quod producit materiam & formam, & vnit illas inter se, & illud etiam quod mouet ipsum ad eas producendas ac vniendas: sed quodlibet ex his influit esse in compositum eo modo, quo influit esse spectat ad causam vt sic: ergo quodlibet ex ipsis est causa. Sed vnum ex ipsis est, quod vocatur causa materialis, nempe materia: alterum formalis, nempe forma: tertium efficiens, nempe quod producit materiam ac formam, easque vnit: quartum finalis, nempe quod mouet efficiens ad eas vniendas: ergo re vera dantur illæ quatuor causæ.

14. *Deinde*, quando producit calor in subiecto cum dependat à subiecto, certum est, quod subiectum concurrat ad eius productionem, & quod præter subiectum concurrat etiam Deus, qui vel se solo, vel cum causa secunda producit calorem illum; & præterea illud à quo mouetur Deus ad illum producendum: sed subiectum vocatur materialis; Deus causa efficiens; illud, à quo mouetur, causa finalis, ergo dantur illæ tres causæ: sed non minus certum est quod calor ille productus sit causa formaliter constituens subiectum, in quo producit, album: ergo etiam datur quarta causa.

*Probat*ur secunda pars quod sint distinctæ rationis in esse causæ; quia diuersissimo modo concurrunt, materia enim concurret recipiendo; forma informando aut inhærendo; finis mouendo & excitando efficiens; ipsum efficiens dando esse, nec informando, nec recipiendo, nec mouendo aliud, quatenus est efficiens; unde etiam compositum dicitur fieri ex materia; per formam; ab efficiente; & propter finem; non autem dicitur fieri propter efficiens; nec à fine; nec propter materiam aut formam; nec à materia aut à forma; nec per materiam; quæ diuersitas modi loquendi de ipsis arguit diuersum modum causandi. Cur enim, si eodem modo causarent à parte rei, non diceretur æque quod fieret compositum propter efficiens tam bene ac ab efficiente?

*Probat*ur denique tertia pars de adæquatione, quia non potest assignari vlla causa in particulari, quæ non habet aliquam ex his rationibus, & consequenter, quæ non sit aliqua ex his quatuor causis: ergo causa vt sic adæquate diuiditur in illas.

15. *Obijci*es primo: nec forma nec materia est æque perfecta, aut perfectior toto: sed causa debet esse perfectior vel æque perfecta ac effectus: ergo nec materia, nec forma est causa totius, & consequenter non datur causa materialis, vel formalis.

*Respond*eo distinguendo minorem: causa totalis, transeat, causa partialis, nego minorem. Et similiter distinguo primum consequens: causa partialis, nego; totalis, concedo; & nego secundam consequentiam.

*Obijci*es secundo. Si forma esset causa, deberet esse causa generationis: sed nequit esse causa generationis, quia est effectus eius, & idem nequit esse effectus & causa eiusdem actionis: ergo non est causa.

*Respond*etur negando maiorem: est enim causa formalis intrinseca compositi, & extrinseca materiæ, & est terminus actionis, per quam educitur; & consequenter generationis, si generatio coincidat cum illa actione.

*Obijci*es tertio efficiens non debet moueri à fine, quæ ex natura sua determinatur ad agendum, quando applicatur, absque vllatrali motione, vt patet de igne: ergo non datur causa finalis.

*Respond*eo distinguendo antecedens: efficiens, quod est naturaliter agens, qualis est ignis, concedo: efficiens, quod est agens à proposito, nego antecedens & consequentiam: quia vt detur causa finalis, sufficit quod detur respectu alius efficiens, nec requiritur, quod detur respectu omnis, quamuis etiam reuera detur respectu omnis, mediate vel immediate.

16. *Obijci*es quarto: finis non potest esse causa realis, quandoquidem causat, quando non existit: sed causa vt sic est causa realis: ergo male diuiditur in prædictas quatuor causas.

*Respond*etur ad hanc obiectionem inferius in disputatione de Fine.

*Obijci*es quinto. Vnio est causa compositi, & approximatio ignis, verbi gratia, ad lignum est causa combustionis: sed nec unio, nec approximatio est causa vlla ex illis quatuor: ergo dantur alia causæ, & consequenter diuisio hæc non est adæquata.

*Respond*etur negando maiorem: non enim influunt esse in compositum, nec in formam aut materiam; sed sunt solummodo conditiones, sine quibus non, & necessariae solummodo ad applicationem causarum, quæ influunt: unio quidem ad applicandam materiam formæ, & appro-

ximatio ad applicandum efficiens subiecto, ex quo forma est educenda, aut in quo est inducenda; nec vllus inquam dixit unionem causare compositum, aut approximationem causare calorem; quod si essent causæ, cur id non diceretur?

*Obijci*es sexto, datur causa exemplaris, & causa instrumentalis, vt postea ostendetur, sed natura est aliqua ex his quatuor: ergo dantur plures causæ, & consequenter diuisio non est adæquata.

*Respond*etur negando minorem; ad quam autem ex his spectent, dicitur inferius agendo de causa exemplari & instrumentali.

CONCLUSIO II.

17. *Hæc diuisio est tam vniuoca, quam diuisio vniuersalis metaphysici in quinque vniuersalia metaphysica; & etiã quam diuisio efficientis vt sic in omnem causam efficientem particularem.* Hæc hoc modo proposita est nullius, quod sciam, sed vix potest esse in controuersia.

An hæc diuisio sit vniuoca.

*Probat*ur, quia eodem modo potest ab his quatuor causis abstrahi ratio causæ vt sic superius descripta, quo ab omnibus efficientibus ratio causæ efficientis vt sic, & ab omnibus vniuersalibus metaphysicis ratio vniuersalis metaphysici vt sic: ergo diuisio, quæ diuiditur causæ vt sic in illas, erit tam vniuoca, quam illæ alia diuisiones.

Ratio autem cur non dicam, quod sit simpliciter vniuoca, sed cum illa restrictione, est, quia eadem argumenta possent virgeri cõtra vniuocationem huius, quæ vrgetur contra vniuocationem aliarum illarum diuisionum, de quibus in Logica quantum ad diuisionem vniuersalem vt sic actum est: & quia accidentia diuersorum prædicamentorum possunt habere rationem causæ non minus, quam substantia, & tamen supponuntur non conuenire vniuocæ in ratione vlla cum substantia præter rationem entis finiti; ex qua tamen ratione non habent rationem causæ.

CONCLUSIO III.

18. *Hæc diuisio est in membra ita realiter distincta, vt reuera dentur de facto quatuor causæ vnius effectus realiter distinctæ, quarum vna sit materialis, altera formalis, altera efficiens, altera finalis, non vero est in membra ita realiter distincta, quin eadem res realiter posset habere rationem finalis, materialis, efficientis, & formalis etiam.* Hæc in re debet esse communis: & patet prima pars, quia materia, forma, efficiens, & finis hominis sunt realiter distinctæ, vt est extra controuersiam. Patet etiam secunda pars, quia calor habet rationem causæ efficientis respectu alterius caloris, quem produceret; materialis respectu relationum in ipsomet subiectarum, formæ respectu sui subiecti, & finis respectu mediorum, quæ ad ipsum producendum essent applicata.

Est diuisio in membra realiter distincta.

CONCLUSIO IV.

19. *Non requiruntur quatuor illæ causæ in ordine ad omnem effectum; requiruntur tamen in ordine ad omnem effectum compositum, & in ordine ad omnem formam eductum.* Hæc etiam debet esse communis, & patet prima pars; quia in ordine ad effectus simplices, quæ non sunt formæ informantes aut inhærentes, vt sunt Angeli, & materia prima, non requiritur causa materialis, nec formalis necessario, nec in ordine ad formas creatas, vt est anima rationalis, requiritur causa materialis, saltem à qua dependeat quantum ad existendum.

Non requiritur in ordine ad omnem effectum.

*Probat*ur secunda pars ex probatione primæ conclusionis.

CONCLUSIO V.

20. *Illæ membra sunt species subalterna, non infima causæ vt sic.* Hæc quoque est communis; & probatur quia quodlibet ex ipsis habet plures species sub se; nam efficiens diuiditur tanquam in duas species in causam efficientem naturalem ac liberam; materia diuiditur tanquam

Membra illius diuisionis sunt species subalternae non infima.

in duas species, in materiam ex qua, & in materiam in qua: forma diuiditur tanquam in duas species, in formam informantem & inhaerentem: & finis diuiditur tanquam in duas species, in finem cui & finem cuius, de quibus postea.

Solet hic examinari, quid sit causalitas causae vt sic. Sed resolutio patebit ex dicendis de causalitatibus causarum in particulari. Solet praeterea examinari, an causa debeat esse prior ac perfectior quam effectus: sed hoc etiam examinandum refero ad disputationem de comparatione causarum inter se, & cum effectibus.

QVÆSTIO III.

Quid sit causalitas causae materialis ac formalis.

Quid causalitas.

21. **P**er causalitatem intelligitur hic illud, à quo res formaliter denominatur causa; unde quia res denominatur causa dupliciter, nempe in actu primo, & in actu secundo, duplex considerari potest causalitas: vna in actu primo, à qua scilicet res denominatur causa in actu primo, qualiter denominari potest, etiam si nihil actu causet, modo habeat virtutem, qua possit causare. Altera in actu secundo, à qua formaliter denominatur causa actu causare, qualem denominationem nequit habere, quin habeat effectum in actu existentem. Non agimus autem hic de causalitate in actu primo, quia non est difficultas vilius momenti, quin consistat in ipsamet entitate materiae & formae, & in respectu aptitudinis identificato ipsis realiter, quem dicunt, quatenus sunt aptae & potentes producere illos effectus, respectu quorum dicuntur causae.

Quid in actu secundo.

Agitur ergo hic praecipue de causalitate in actu secundo, à qua denominatur haec causa causare actu suos effectus. Vt autem, in quonam consistit haec causalitas, melius declaratur, praemittendum est quosnam effectus habeat causa materialis; & quos formalis: circa quod non video aliam posse esse controuersiam, quam de nomine, suppositis iis, quae diximus libro primo de educatione formarum ex potentia materiae, ac subiecti.

Quos effectus habet materialis causa.

22. Itaque in primis effectus principalissimus tam materiae, quam formae est compositum substantiale ex illis resultans, maxime si sit quid distinctum realiter ab illis simul sumptis & vnitis, vt docuimus supra cum Scotistis communiter.

Deinde, alius effectus materiae est quaecumque forma ex ipsius potentiaeducta, saltem quae non sit causalitas eius. Omnis enim talis dependet à materia, tanquam à priori in esse, & conseruari; nec aliquid impedit, quo minus dicatur effectus eius tam bene, quam efficientis; cum non minus ab ea quam ab efficiente dependeat dependentia etiam à priori. Quamuis autem hoc ita sit, posset adhuc tamen dubitari, an hic effectus competat materiae, quia materia est formaliter; nam quemadmodum intellectus habet virtutem effectiuam intellectionis in se ipso, & exercet circa intellectionem rationem causae materialis & efficientis; ita posset quis imaginari, quod materia exerceret ratione causae materialis circa illas formas, eas recipiendo praecise, quemadmodum recipit animam rationalem, & praeterea rationem causae efficientis, in eas influendo, & quod sint effectus ipsius sub hac ratione, non sub primis quod si ita esset, non essent huiusmodi formae effectus materiae, quia causa materialis est, sed qua causa efficiens.

Formaeeductae sunt effectus causae materialis vt materialis & non vt efficientis.

Verum tenendum est cum communi sententia, quod hi effectus sunt effectus materiae, quia materia est, non qua efficiens, tum quia harum formarum dantur aliae causae effectivae sufficientes, absque eo, quod materia effectiue ad illas concurrat, quales non dantur respectu intellectionis, vt suo loco ostendetur: tum quia nemo dicit materiam efficere etiam partialiter illas formas, quod tamen dici deberet, si ab ipsa dependere, tanquam ab efficiente, sicut dicitur quod intellectus producat in se intellectionem; & est verisimile, quod propterea iste modus loquendi non sit in vsu, quia omnes Philosophi supposuerunt non adesse talem concursum effectiuum in materia ad illas formas: unde quamuis non posset ostendi aliquo efficaci argumento, quod non sit talis concursus, tamen quia etiam

nec potest ostendi quod sit, melius tenetur communis sententia, & accommodatur res ipsa communi modo loquendi, praesertim cum possit forma habere dependentiam in fieri, & conseruari à materia absque influxu effectiuo materiae.

23. Alius effectus materiae recensetur vnio ipsius ad formam, & generatio passiva seu mutatio ipsius ad formam: & quidem *Mastrius disp. 5. q. 3. a. 2.* videtur supponere vnionem illam, & generationem hanc esse diuersos effectus. Sed imprimis quantum ad hoc omnino fallitur, per hoc enim formaliter, quod vnatur materia formae, quamuis nihil profus aliud in illa poneretur, mutaretur à priuatione ad formam; nec vllum profus est indicium distinctionis realis inter generationem illam, & vnionem.

Quantum ad illud, an vnio sit effectus materiae, est quaestio de nomine, & dicendum est quod si sit causalitas qua mediante causet, melius dicitur non esse effectum ipsius, sicut nec actio dicitur esse effectus causae efficientis. Si vero non sit causalitas eius, potest vocari effectus eius non minus, quam aliae relationes, quae non sunt causalitates, & habent pro causa materiali suum subiectum.

An vnio sit effectus materiae.

24. Quantum autem ad effectus formae alios à composito, quod supra dixi esse effectum eius, assignatur communiter pro effectui informatio seu actualitatio materiae, seu communicatio sui ipsius materiae. Verum si rem ipsam explicemus, in hac actualtatione nihil reperitur, quod sit aliud à forma, & respectu cuius forma potest habere rationem causae secundum definitionem praemissam causae, praeter ipsam vnionem, qua vnitur materiae. Certum autem est, quod non sit causa formalis istius vnionis, imo potius est causa materialis eius, si tamen sit causa eius villo modo. Dicitur tamen causa formalis extrinseca materiae, quia est forma adueniens materiae, & non conclusa essentialiter in ratione materiae, & dicitur esse causa formalis, cur materia dicatur actualtata, & determinata, ac informata, quia non ab alio habet formaliter has denominationes, quam à forma sibi vnita; de quo quantum ad rem non potest esse difficultas, parum autem curandum est de nomine. Alter effectus formae est expulsio alterius formae secum impossibilis, vt expulsio formae ligni per formam ignis, expulsio frigoris per calorem. Et hic effectus vocatur effectus secundarius formae, tum quia per accidens est ad introductionem formae, quod praecesserit alia forma impossibilis, quae expelleretur, tum quia reuera forma primaria ordinatur ad informandum subiectum, & constituendum totum, non vero ad expellendam aliam formam, quia natura per se non intendit destructionem rerum; sed mere per accidens illam medietur.

Prima sententia.

25. His suppositis de materiae & formae effectibus, communior sententia videtur esse quod causalitas materiae circa formameductam & compositum sit vnio, qua mediante vnitur formae tali vnione, vt forma ab illa dependeat in fieri & conseruari, & quod causalitas formae circa compositum sit etiam vnio, qua forma vnitur materiae informando ipsam. Ita *Suarez disp. 15. sect. 4.* *Ruius hic tract. de materiali causa. Auerfa q. 12. sect. 3.*

Hurtadus vero hic disp. 5. sect. 3. & Amicus tract. 10. q. 4. dub. 1. concedunt vnionem esse causalitatem, tam materiae, quam formae circa compositum; negant vero vnionem materiae esse causalitatem eius respectu formae, & dicunt hanc causalitatem consistere in receptione actionis agentis.

Secunda sententia.

Fonseca 5. Met. c. 2. q. 3. sect. 2. assignat duplicem causalitatem materiae circa formam, vniam, qua recipit, & hanc exercet etiam erga animam rationalem; alteram, qua sustentat, quam exercet circa formaseductas solummodo.

Complutenses tenent causalitatem materiae in fieri, esse generationem receptam in materia; causalitatem vero in facto esse, esse vnionem substantialem, prout recipitur in materia.

Tertia sententia.

Mastrius dicit causalitatem materiae non consistere in receptione actionis agentis, aut in vnione; sed in concursueductiuo explicato per habitudinem, ex quo aliud educitur.

Quarta sententia.

Alij